

نگاهی به جغرافیای سیاسی عراق !

نوشته : جنی جکسون

ترجمه : آرش کمانگر

مقدمه

عراق، کشوری که در هفته‌های اخیر محور همه اخبار دنیا بوده، برآستی چگونه سرزمینی است که قوی‌ترین حکومت جهان به خود اجازه می‌دهد با صرف ده‌ها و شاید صدها میلیارد دلار آن را به چنگ آورد و به قیمت جان هزاران انسان، خرابی محیط زیست و از بین بردن زیر ساخت اقتصادی و عمرانی این کشور حساس خاورمیانه، جهان را اسیر یک جنگ خانمانسوز دیگر نماید؟ طبعاً هیچ انسان آگاه و آزاده‌ای، دعاوی واشنگتن مبنی بر ارمغان دموکراسی برای مردم دیکتاتور زده عراق را باور نخواهد کرد. دنیا می‌داند که عراق دارنده دومین ذخایر نفت خام جهان است و از لحاظ کیفیت نفت نیز در رده بالایی قرار دارد. مگر همین آقای کیسینجر نبود که چند سال پیش نیت و سیاست دراز مدت امریکا را لو داده بود!! وی به عنوان یکی از «فکر انبارهای» طبقه حاکم بر ایالات متحده گفته بود که «نفت برای ما مهم‌تر از آن است که اجازه دهیم اعراب بر آن کنترل داشته باشند» اما داشتن ذخایر عظیم نفت خام، تنها وجه مشخصه کشور عراق نیست. لذا ضروری می‌بینم خوانندگان عزیز را با ژئوپولیتیک این سرزمین تاریخی آشنا کنم. اطلاعات موجود در این نوشته از روزنامه انگلیسی زبان «ونکوور سان» (چاپ کانادا) مورخ ۲۰ مارس ۲۰۰۳ برگرفته شده که اینک ترجمه و تلخیصی از آن را تقدیم خوانندگان عزیز می‌نمایم.

* جغرافیا

مساحت: ۴۳۷۰۷۲ کیلومتر مربع (مساحت آبی: ۴۹۱۰ کیلومتر مربع)
طول سواحل دریا: ۵۸ کیلومتر از سواحل خلیج فارس
بخش اعظم خاک عراق را صحرا یا دشت‌های بی حاصل تشکیل می‌دهند. تنها ۱۱/۸۹ درصد از خاک آن قابل کشت و زرع می‌باشد، با این همه دو رودخانه بزرگ دجله و فرات در مرکز عراق از شمال به جنوب کشیده شده‌اند که نوار پرآب و حاصلخیزی را پدید آورده که گهواره تمدن «مسیپوتامیا» (بین النهرین) از پنج هزار سال قبل بوده است.
مناطق شمالی عراق را کوهستان‌ها تشکیل می‌دهد که در حال حاضر عمدتاً تحت کنترل پیشمرگ‌های کرد می‌باشند.

* آب و هوا

بیشتر عراق را بیابان تشکیل می‌دهد با زمستان‌هایی ملایم و خنک و تابستان‌هایی داغ و بی‌ابر. منطقه کوهستانی شمال عراق دارای زمستانی سرد توأم با برف سنگین است که گاه سبب جاری شدن سیلاب در مناطق مرکزی و جنوبی این کشور می‌شود. دمای هوا در نواحی گرم‌تر جنوبی در ماه ژوئیه به طور متوسط ۴۳ درجه بالای صفر است که گاه تا ۵۱ درجه نیز افزایش می‌یابد. توفان شن و خاک پدیده‌ای کاملاً رایج هستند.

* جمعیت

جمعیت عراق حدود ۲۴ میلیون نفر است که ۴۱ درصد آن پایین‌تر از ۱۴ سال، ۵۵/۹ درصد بین ۱۵ تا ۶۴ سال و سه درصد بالاتر از ۶۵ سال سن دارند.

* زبان

زبان‌های رایج در این کشور عبارتند از: عربی، کردی، آسوری، ارمنی (و ترکمنی) اعراب ۷۵ تا ۸۰ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهند. کردها ۱۵ تا ۲۰ درصد و ترکمن‌ها، آسوری‌ها و ... ۵ درصد.

* پیروان مذاهب

۳۲ تا ۳۷ درصد از ساکنان کشور، سنی مذهب، ۶۰ تا ۶۵ درصد شیعه مذهب و سه درصد مسیحی و ... می‌باشند (مثل همه آمارگیری‌های رایج در جهان، لامذهب‌ها، ماتریالیست‌ها و کمونیست‌ها ظاهراً سهمی در جمعیت کشور ندارند!؟م)

* بهداشت

متوسط طول عمر (شانس زندگی) ۶۸/۵ سال برای زنان و ۶۶/۳۱ سال برای مردان می‌باشد. برخی ارقام این میزان را غلوآمیز می‌دانند و معتقدند که متوسط طول عمر حدود ۶۰ سال برای هردو جنس است.

متوسط زاد و ولد (تولید مثل) ۴/۶۳ کودک برای هر زن می‌باشد، اما میزان مرگ و میر نوزادان ۵۷/۶۱ نفر در هر هزار تولد است، این رقم از سال ۱۹۹۰ (یعنی بعد از عملیات «توفان صحرا» و آغاز تحریم‌های سازمان ملل) دو برابر شده است. از هر هشت کودک، یک نفر قبل از رسیدن به سن پنج سالگی می‌میرد. در مقام مقایسه، میزان مرگ و میر نوزادان در کانادا از هر هزار تولد فقط ۴/۴ نفر می‌باشد. سازمان بهداشت جهانی و یونیسف، تخمین می‌زنند که تقریباً ۵/۹ میلیون نفر از سکنه عراق از سوءتغذیه رنج می‌برند. آب لوله کشی در شهرها که ۷۵ درصد جمعیت عراق در آنها زندگی می‌کنند، وجود دارد، اما نیمی از ساکنان مناطق غیر شهری و روستایی از دسترسی به آب آشامیدنی سالم محروم هستند.

*** آموزش**

حدود ۷۵ درصد مردان بالای ۱۵ سال قادر به خواندن و نوشتن هستند، ولی این نسبت در مورد زنان تنها ۴۵ درصد است.

*** اقتصاد**

با ۱۱۲ میلیارد بشکه نفت خام، عراق تقریباً ده درصد ذخایر شناخته شده جهان را به تنهایی در اختیار دارد یعنی بعد از عربستان سعودی، دارنده دومین ذخایر نفت خام دنیا می‌باشد. با این همه اقتصاد این کشور به خاطر جنگ‌ها یعنی جنگ با ایران که سبب به بار آوردن ۵۰ میلیارد دلار بدهی شد و جنگ خلیج فارس که سبب اعمال تحریم‌های سازمان ملل و محدود شدن صادرات عراق گشت، به شدت بحرانی است. اگرچه عراق می‌تواند در ازای واردات مواد خوراکی به صادرات نفت مبادرت ورزد، ولی استاندارد زندگی در این کشور طی یک دهه گذشته به سرعت تنزل کرده است و در این زمینه از بسیاری کشورهای خاورمیانه، عقب افتاده است. به طوری که در حال حاضر، حدود دو سوم جمعیت عراق متکی به کمک‌های غذایی دولت هستند و قریب نیمی از آنها فاقد درآمد کافی برای تامین اولیه ترین مایحتاج زندگی می‌باشند. متوسط تولید ناخالص ملی سرانه (برای هر نفر) ۲۵۰۰ دلار است، این میزان در کانادا ۲۷۷۰۰ دلار می‌باشد. میزان سالیانه نرخ تورم در عراق ۶۰ درصد است. یک دکتر عراقی تنها می‌تواند حدود ۴۵ دلار در ماه درآمد داشته باشد. یک کارمند متوسط شهری اما فقط ۵ دلار آمریکا ماهیانه حقوق دریافت می‌کند. نرخ مبادله ارز که به طور رسمی توسط دولت در سال ۱۹۸۲ تعیین گشته، یک دینار عراقی را برابر با سه دلار آمریکا ارزیابی می‌کند، ولی در بازار سیاه یک دلار آمریکا معادل ۲۲۲۰ دینار معامله می‌شود. تلفن همراه (سلولار فون) ممنوع می‌باشد اما حدود ۱۲۵۰۰ استفاده کننده اینترنت وجود دارند. حدود ۶۰ ایستگاه رادیویی از طریق ۴/۸۵ میلیون گیرنده رادیو در کشور قابل شنیدن هستند و قریب ۱/۷۵ میلیون دستگاه تلویزیون در کشور وجود دارد که از برنامه‌های ۱۳ ایستگاه تلویزیونی استفاده می‌نمایند.

*** پایتخت**

بغداد با حدود پنج میلیون نفر جمعیت که در دو طرف رودخانه دجله در مرکز عراق واقع شده است و یکی از باستانی‌ترین شهرهای جهان است که در سال ۷۶۲ قبل از میلاد تاسیس شد که در آن زمان «مدینه السلام» یا «شهر صلح» خوانده می‌شد. امروزه این شهر عصب مرکزی ماشین نظامی دولت عراق محسوب می‌شود. برخی تحلیلگران معتقدند که ایالات متحده در موقع هجوم به بغداد برخلاف جنگ در بیابان‌ها، ناگزیر از یک نبرد شهری خیابان به خیابان خواهد بود.

*** سیستم حقوقی**

قوانین این حکومت بر بنیادهای اسلامی بنا شده و در این کشور هم دادگاه‌های ویژه مذهبی و هم دادگاه‌های مدنی عمل می‌کنند.

*** حکومت**

به طور اسمی جمهوری می‌باشد اما در عمل یک دیکتاتوری است. اگرچه حق رای برای همه شهروندان بالای ۱۸ سال به رسمیت شناخته شده، اما سیاست‌های رژیم به غایت سرکوبگر صدام حسین علیه اپوزیسیون عملاً در مواقع انتخابات، کاندید دیگری جز رژیم در پیش روی مردم قرار نمی‌دهد. صدام حسین به عنوان رئیس حکومت و رئیس جمهور از سال ۱۹۷۹ مشغول حکمرانی بر این کشور است.

*** آثار باستانی**

عراق دارای صدها اثر و بنای باستانی از میان هزاران آثار تاریخی که در جهان به جای مانده می‌باشد که نکات زیادی را در مورد تاریخ بشریت بیان می‌کنند و جنگ می‌تواند موجودیت آنها را به خطر اندازد. «عر» محلی که در سه هزار سال پیش به وجود آمده به نوشته انجیل، محل تولد «ابراهیم» است. قلعه امپراتوری «بابل» که در آنجا «هبرونها» (یهودیان) از بردگی نجات داده شدند و یا آثار به جای مانده از شهر تاریخی «نینوا» به عنوان پایتخت شاهان آشوری از دیگر جاذبه‌های باستانی این سرزمین کهنسال می‌باشند. «نینوا» جزو صد اثر مهم باستانی است که در لیست جهانی سازمان ملل تحت حفاظت اعلام شده است. بغداد دارای بزرگ‌ترین موزه باستان شناسی کشور است که آثار کشف شده از تمدن سامری‌ها، بابلی‌ها و آشوری‌ها را در خود گرد آورده است. شهر سامره نیز به لحاظ آثار بجای مانده از دوره پیدایش اسلام دارای اهمیت می‌باشد همچنین شهرهای شیعی کربلا و نجف که در صورت تهاجم آمریکا و وارد آمدن خسارات به آنها، واکنش مسلمین جهان شدید خواهد بود. به گفته یک استاد هنرهای اسلامی دانشگاه کلمبیا در آمریکا، چنین اقدامی مثل این می‌ماند که شما بنای مقدس مسیحیان یعنی «سن پترز» در رم

را بمباران کنید.

*** زیرساخت ها**

راه آهن: عراق دارای ۲۵۰۰ کیلومتر خطوط لوکوموتیورانی است که البته کماکان بخش زیادی از آن به خاطر جنگ قبلی آسیب دیده می باشد. عمده خطوط قطار مربوط به مسیر «رایبا» (واقع در مرز سوریه) به بغداد - مسیر بغداد به بصره و مسیر «ام القصر» به خلیج فارس می باشد.

- جاده ها: عراق دارای ۴۵۵۰۰ کیلومتر جاده ماشین رو می باشد که ۳۸۴۰۰ کیلومتر آن آسفالت است. سیستم راه ها، مرکز این کشور را به تمام مرزهای بین المللی عراق متصل می کند. یکی از بزرگترین مشکلات سیستم حمل و نقل عراق، مساله بازسازی پل هایی است که در جاده های اصلی کشور به دنبال جنگ خلیج فارس خسارات فراوانی دیدند و یا به کلی نابود شدند.

- راه های آبی: در داخل خاک عراق ۱۰۱۵ کیلومتر راه آبی وجود دارد. شط العرب، دجله، فرات و کانال آبی بصره عمده خطوط آبی این کشور هستند (ضمن این که همانطور که گفته شد عراق دارای یک مرز ساحلی ۵۸ کیلومتری با خلیج فارس نیز می باشد که نفت خام آن از این طریق صادر می شودم)

- بنادر: بندر ام القصر و بندر البصره بنادر اصلی تجاری عراق محسوب می شوند که عمده مبادلات کالایی این کشور با جهان خارج از طریق آنها حل و فصل می گردد.

- فرودگاه: فرودگاه های نظامی و غیر نظامی عراق به شدت در جریان جنگ خلیج خسارت دیده اند. عراق دارای ۷۶ مسیر فرود و پرواز هواپیماهاست که ده عدد از آنها ۳۷۰۰ متر طول دارند. فرودگاه بین المللی عراق در «بامرنی» (در نزدیکی بغداد) واقع شده است.

*** سرود ملی و پرچم عراق**

سرود ملی این کشور «سرزمین دو رودخانه» نام دارد و پرچم آن سه نوار موازی و مساوی قرمز، سفید و سیاه می باشد که در وسط آن یک ستاره پنج پر سبز رنگ قرار داده شده است. عبارت «الله اکبر» به خط عربی و سبز رنگ نیز به دستور صدام و به دنبال بحران خلیج فارس به آن اضافه شد (لازم به تذکر است که صدام طی یک دهه اخیر با کاستن از سنت های سکولاریستی حزب بعث، عراق را هرچه بیشتر اسلامیزه نموده استم)

*** قوای نظامی**

میزان مخارج نظامی سالانه عراق ۱/۳ میلیارد دلار آمریکایی است. نیروی هوایی و دریایی این کشور چندان نیست اما ارتش آن با حدود ۳۵۰ هزار پرسنل از حد نرمال بزرگتر است. گارد ریاست جمهوری و گارد مخصوص ریاست جمهوری دو نیروی دیگر نظامی این کشور هستند که اولی با هدف حفاظت از صدام و کاخ هایش به وجود آمد، اما بعدا گسترش یافت و بدل به یک ارتش موازی شده است. گارد ویژه اما وظیفه حفاظت از صدام، مقامات حساس دولتی و حفظ کنترل شهر حساس بغداد را به عهده دارد. بخش عادی ارتش، بر مبنای کلیه محاسبات نیرویی نیست که بتواند جنگ کند. در جریان جنگ خلیج فارس، حدود صد هزار نفر از آنها ترک خدمت کردند.

میزان تسلیحات قابل استفاده عراق شامل ۲۶۰۰ تانک و ۵۵۰۰ انواع دیگر تسلیحات و خودروهای نظامی می باشد. در زمینه موشک ها، باید گفت که بعد از جنگ خلیج، سازمان ملل حکومت عراق را از داشتن موشک هایی با برد بیش از ۱۵۰ کیلومتر منع نمود. بر مبنای این ممنوعیت و در آستانه جنگ جدید، عراق مجبور به نابودی ۵۰ عدد از موشک های اسکاد موسوم به «السمود ۲» یعنی یک سوم از کل زرادخانه موشکی خود گردید.